

ŠOLSKI CENTER VELENJE
ŠOLA ZA STORITVENE DEJAVNOSTI
Trg mladosti 3, 3320 Velenje

MLADI RAZISKOVALCI ZA RAZVOJ ŠALEŠKE DOLINE

RAZISKOVALNA NALOGA

TURISTIČNI POTENCIAL DEDIŠČINE OBDOBJA SFRJ V VELENJU

Tematsko področje: TURIZEM

Avtorji:

Anja Platovšek, 3. letnik

Kristina Rotovnik, 3. letnik

Dejan Ikočič, 1. letnik (VSŠ)

Mentor:

Marko Gams, univ. dipl. ekon.

Somentorja:

Janja Hren, prof.

Urška Gaberšek, dipl. org. tur.

Velenje, 2012

Raziskovalna naloga je bila opravljena na Šolskem centru Velenje – ŠOLA ZA
STORITVENE DEJAVNOSTI

Mentor : Marko Gams, univ. dipl. ekon.

Somentorja: Janja Hren, prof., Urška Gaberšek, dipl. org. tur.

Datum predstavitve:

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

- ŠD Šola za storitvene dejavnosti, Šolski center Velenje / 2012
- KG Turizem / turistični proizvod / doživetje / socializem / Velenje / Titovo Velenje
- AV PLATOVŠEK, Anja / ROTOVNIK, Kristina / IKOVIČ, Dejan
- SA GAMS, Marko / HREN, Janja / GABERŠEK, Urška
- KZ 3320 Velenje, SLO, Trg mladosti 3
- ZA Šolski center Velenje
- LI 2012
- IN TURISTIČNI POTENCIAL DEDIŠČINE OBDOBJA SFRJ V VELENJU.
- TD RAZISKOVALNA NALOGA
- OP V, 25 s., 14 fotograf., 3 pril., 43 ref.
- IJ SL
- Jl sl/en
- AI Velenje je novo, po vojni zgrajeno mesto, ki predstavlja z arhitekturo in spomeniki povojnega obdobja močan turistični potencial. Strategija razvoja turizma Velenja za obdobje 2009-2013, mednarodni projekti in številni dogodki potrjujejo podporo MO Velenje in prebivalcev k izkoriščanju zapuščine »jugoslovanskega obdobja« v turistične namene. V raziskovalni nalogi smo na podlagi različnih virov potrdili naslednje hipoteze: v Velenju ne obstaja turistični aranžma, ki povezuje ključne elemente dediščine jugoslovanskega obdobja, dediščina jugoslovanskega obdobja v Velenju predstavlja močan turistični potencial, predstavniki Mestne občine Velenje podpirajo tematski turistični produkt na temo obdobja SFRJ, dobro oblikovan, promoviran in tržen tematski produkt bo predvidoma povečal obisk Velenja. Kljub posameznim primerom ponudbe na temo jugoslovanskega obdobja, v Velenju ne obstaja specializiran pavšalni turistični proizvod, ki bi povezal ključne elemente obdobja socializma v Velenju. V nalogi predlagamo izviren turistični produkt, ki bo s kombinacijo vodnega ogleda in animacije smiselno dopolnil in poživil turistično ponudbo Velenja in povečal prepoznavnost našega mladega mesta.

KEY WORDS DOCUMENTATION

- ND Šola za storitvene dejavnosti / 2012
- CX Tourism / Tourist Product / Experience / Socialism / Velenje / Titovo Velenje
- AU PLATOVSŠEK, Anja / ROTOVNIK, Kristina / IKOVIČ, Dejan
- AA GAMS, Marko / HREN, Janja / GABERŠEK, Urška
- PP 3320 Velenje, SLO, Trg mladosti 3
- PB Šolski center Velenje
- PY 2012
- TI TOURIST POTENTIAL OF YUGOSLAV ERA HERITAGE IN VELENJE
- DT RESEARCH WORK
- NO V, 25 p., 14 photos, 43 app.
- LA SL
- AL sl/en
- AB abstract

Velenje, a typical example of socialistic town with its modernist architecture which states from era of WW2 and socialism, has powerful tourism potential. Local tourist strategies during 2009-2013, other international projects, and various events indicate that the Town Municipality and its inhabitants are willing to use heritage of the Yugoslav era for tourist purposes. This was confirmed in our questionnaire answered by the representatives of tourist and cultural institutions. In our research project following hypotheses were proven: there is no tourist package in Velenje that would include heritage of the Yugoslav era, heritage of the Yugoslav era is among main tourist potentials in Velenje, representatives of Velenje Municipality are supportive to theme package of Life during Yugoslav Era, theme package, well designed, promoted and traded, will in the course of time influence tourist inflow to Velenje. Despite some individual cases of Yugoslav era tourist packages, there is no specialized package which would link the key elements of the socialistic period in Velenje. Students of School Center Velenje are developing an original and interesting thematic tour package, a combination of guided and animated tour, which would complete and enlighten tourist offer in Velenje and mark the recognition of our young city.

KAZALO

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA.....	II
KEY WORDS DOCUMENTATION	III
KAZALO	IV
KAZALO FOTOGRAFIJ	V
1 UVOD	1
2 PREGLED OBJAV	2
3 METODOLOGIJA	2
4 IZSLEDKI IN RAZPRAVA	3
4.1 Turistični proizvodi podoživetja komunizma v Vzhodni Evropi	3
4.2 Turistični proizvodi, ki temeljijo na socialistični dediščini Slovenije	4
4.3 Izgradnja Velenja – »idealnega mesta socializma«	5
4.4 Velenjski javni spomeniki	9
4.5 Turistični potencial in produkti dediščine povojnega obdobja v Velenju.....	10
4.6 Mnenja o turističnem potencialu dediščine obdobja SFRJ v Velenju	13
4.7 Turistični proizvod »Doživetje jugoslovanskega obdobja v Velenju«	15
SKLEPI.....	19
POVZETEK.....	20
SUMMARY	20
ZAHVALA	21
PRILOGE.....	21
VIRI IN LITERATURA.....	23

KAZALO FOTOGRAFIJ

Slika 1: Komunistični turistični produkt na Poljskem.....	3
Slika 2 : Dan mladosti v Kumrovcu	4
Slika 3: Vojaški stražarski stolp v Vrtojbi	5
Slika 4: Plakat ob otvoritvi kopališča in restavracije na velenjskem jezeru.....	6
Slika 5: Izgradnja Velenja z udarniškim delom	7
Slika 6: Novo središče Velenja	8
Slika 7: Titov trg v Titovem Velenju	9
Slika 8: Postavitev Titovega kipa.....	9
Slika 9: Utrinek iz poskusnega vodenja ob spomeniku Nestlu Žganku	10
Slika 10: Utrinek iz dogajanja v Titovo Velenje Pubu.....	11
Slika 11: Spomejniki	12
Slika 12: Utrinek iz poskusne izvedbe turističnega produkta v Muzeju Velenje	16
Slika 13: Utrinek iz poskusne izvedbe vodenega ogleda ob maketi Velenja	17
Slika 14: Utrinek iz poskusne izvedbe vodenega ogleda ob "indijanskem" bloku	18

1 UVOD

Komunistični oziroma **socialistični dediščinski turizem** se kot vse bolj rastoča niša kulturnega turizma v nekdanjih socialističnih državah Srednje in Vzhodne Evrope pojavlja vse od leta 1989. Turisti obiskujejo in si ogledujejo ohranjene materialne ostanke socializma, muzeje, se sprehajajo po turističnih poteh speljanih med socialistično dediščino, se zabavajo v tematskih parkih in zapravljajo za nakupe socialističnih spominkov na boljših trgih in socialistično obarvane prigrizke v tematskih pivnicah (UP Turistica, 2009, str. 1). **Velenje**, vzorčen primer socialističnega mesta, predstavlja z modernistično arhitekturo in spomeniki povojnega obdobja močan **turistični potencial**.

Živimo oz. se šolamo (nekateri že študiramo) v Velenju, ki je multikulturno mesto, v katerem živimo pripadniki različnih narodov nekdanje SFRJ. V vsakdanjem življenju in pri pouku se srečujemo z javnimi spomeniki, posvečenimi 2. svetovni vojni ali socialističnemu redu, povojno arhitekturo modernizma in številnimi tradicijami iz jugoslovanskih časov. Izmed tradicij je zelo popularen tradicionalni festival DMK (Dnevi mladih in kulture), ki ga prirejajo velenjski študentje in je posvečen nekdanjemu Dnevu mladosti. Sestavni del Festivala DMK je predaja »štafete modrosti«. Poleg tega sta »jugonostalgija« in »retro« stil zelo »in«. Strategija razvoja turizma Velenja za obdobje 2009-2013 ter številni dogodki in mednarodni projekti **poudarjajo namere predstavnikov Mestne občine in prebivalcev Velenja k izkoriščanju zapuščine jugoslovanskega obdobja v turistične namene**. S pregledom različnih virov in z metodo intervjuja s predstavniki turističnih in drugih ustreznih inštitucij v Velenju želimo potrditi (ali ovreči) naslednje **hipoteze**:

- v Velenju ne obstaja turistični aranžma, ki povezuje ključne elemente dediščine jugoslovanskega obdobja,
- dediščina jugoslovanskega obdobja v Velenju predstavlja močan turistični potencial,
- predstavniki Mestne občine Velenje podpirajo tematski turistični produkt na temo obdobja SFRJ,
- dobro oblikovan, promoviran in tržen tematski produkt bo povečal obisk Velenja.

Kljub posameznim primerom ponudbe na temo jugoslovanskega obdobja, v Velenju ne obstaja specializiran pavšalni turistični proizvod (npr. tematski vodeni ogled), ki bi povezal ključne elemente obdobja socializma v Velenju. Kot dijaki in študentje turizma želimo prispevati svoj delež k razvoju turizma v Velenju. Predlagamo **turistični produkt na temo dediščine jugoslovanskega obdobja v Velenju in sicer v obliki vodenega ogleda in animacije**, ki zajema tudi sprejem med pionirje ter simulacijo predaje kurirčkove torbice in predaje štafete mladosti. Predlagani produkt je zelo primeren za strokovne ekskurzije učencev osnovnih in srednjih šol na temo spoznavanja novejših zgodovine. **V Muzeju Velenje** na gradu so nam zagotovili uporabo prostora, opremljenega s simboli obdobja socializma, za potrebe izvajanja animacijskih dejavnosti (npr. sprejem med pionirje, učna ura samoupravljanja), **v Gorenju Gostinstvo** pa bi predvidoma sodelovali s ponudbo »socialističnega« obroka v Restavraciji DK (nekdanji Delavski klub). Promocijsko in tudi

finančno podporo pri izvajanju produkta nam je zagotovila **Mestna občina Velenje** – Turistično-informacijski in promocijski center (TIC) Velenje.

2 PREGLED OBJAV

Na spletni strani COBISS smo našli 32 raziskovalnih nalog na temo turizma in Velenja, vendar nobena ne obravnava našega raziskovalnega področja. Na spletni strani Mladi raziskovalci smo zasledili 2 raziskovalni nalogi, ki le delno obravnavata našo tematiko. Ena naloga je osnovnošolska, z naslovom Velenje, zanimivo meni in mojemu prijatelju, avtoric Lene Jezernik in Klare Salobir. Za osnovnošolce so oblikovale različne programe z delovnimi listi. Eden izmed programov je bil na temo moderne arhitekture v Velenju.

Raziskovalna naloga Pomen in vloga receptivne turistične agencije pri uresničevanju razvoja turizma v SAŠA regiji je srednješolska, avtorice so bivše dijakinje Šole za storitvene dejavnosti ŠCV Tjaša Kolenc, Alma Avdič in Jana Hrnčič. Naloga ne obravnava turističnega potenciala obdobja Jugoslavije, ampak v njej predlagajo različne turistične programe, s katerimi bi povečali obisk Velenja. Med njimi predlagajo tudi 2 proizvoda na temo obdobja socializma v Velenju, ki sta nam služila kot odlična osnova za snovanje našega produkta.

3 METODOLOGIJA

V nalogi uporabljamo zlasti raziskovalno **metodo dedukcije**, saj sklepamo na podlagi splošnega k posebnemu (na podlagi virov o obstoječih turističnih produktih na temo dediščine socializma v vzhodni Evropi predlagamo ustrezen tematski produkt na temo jugoslovanskega obdobja). Uporabljamo tudi **metodo analize in zgodovinsko metodo** (nastanek in razvoj mesta Velenje) in **intervju**. Večino podatkov o turističnih produktih na temo komunizma ali socializma smo našli na spletu. Večinoma gre za bivše komunistične države vzhodne Evrope. Podatke o izgradnji Velenja in o projektih in dogodkih, ki so še danes povezani s tradicijo jugoslovanskih časov, smo našli v zbornikih o Velenju, na spletu in v zborniku, ki je izšel na Turistici Portorož leta 2009 ob posvetu o dediščini socializma v turizmu. **S predstavniki turističnih** in tudi določenih kulturnih organizacij v Velenju smo **opravili 6 intervjujev** preko elektronske pošte, s katerimi smo potrdili zastavljene hipoteze.

Praktični del naše projektne naloge je zajemal snovanje tematskega turističnega produkta, za katerega smo **v sodelovanju s TIC Velenje, Muzejem Velenje in Regionalnim multimedijem centrom Konigunda** posneli tudi **promocijski spot**, ki je priložen nalogi (**PRILOGA 1**). Dovoljenje za uporabo skladbe Graditeljem Velenja, ki je lani postala tudi uradna himna mesta Velenje, smo dobili od kabineta župana MO Velenje. Na Facebooku smo odprli račun pod imenom **VELENJE EX**, na katerem smo objavili nekaj fotografij iz izvedbe testnega vodenja in animacije. Za vse informacije v zvezi s predlaganim turističnim produktom pa smo dosegljivi na elektronskem naslovu velenje.ex@gmail.com.

4 IZSLEDKI IN RAZPRAVA

4.1 Turistični proizvodi podoživetja komunizma v Vzhodni Evropi

Padeč berlinskega zidu je med drugim omogočil tudi trženje zapuščine povojnega obdobja. Turistične organizacije, kulturne in druge institucije, na geografskem prostoru od Albanije do držav, nastalih na ozemlju nekdanje Sovjetske zveze, **ponujajo turistične proizvode, ki temeljijo tudi (ali zlasti) na zapuščini »polpretekle zgodovine«**. Nacionalna turistična organizacija Bolgarije predstavlja na svoji spletni strani tematski program doživetja obdobja socializma (Bulgarian Tourist Board, 2011). Bolgarski Nvision Travel ponuja več »poti komunizma« po domovini (Nvision Travel, 2010), Absolute Tours iz Budimpešte ponuja »Hammer & Sickle Tour« (Absolute Tours, 2011), češki Travel Experience ima v ponudbi vodenih ogledov Prage med drugim tudi »pot komunizma« (Travel Experience Ltd., 2011). Potovalna agencija Art of Your Travel ponuja vodene ogleds Prage, Krakova in Bratislave s poudarkom na komunistični preteklosti mest (Art of Your Travel Agency., 2011), poljski Crazy Guides ponuja vodene ogleds Nowe Hute, tipičnega socialističnega naselja blizu Krakova, izkušnjo streljanja s puško AK47, bolj znano pod imenom Kalašnikov in druga turistična podoživetja obdobja komunizma (Crazy Guides, 2011). Zelo zanimiv je Muzej DDR v Berlinu (DDR Museum, 2011). Zlasti med mladimi popotniki so priljubljene nočitve v mladinskih hotelih, urejenih v stilu minulih časov. O popularnosti proizvodov s socialistično tematiko dokazuje tudi njihovo pojavljanje v turističnih vodnikih, med drugim v priljubljenima Lonely Planet in In Your Pocket.

Vir: Crazy Guides, 2011.

Slika 1: Komunistični turistični produkt na Poljskem

Tudi v državah, nastalih **na območju nekdanje Jugoslavije**, je obujanje spominov in tradicije »Titovega obdobja« močno prisotno in med delom populacije izredno priljubljeno. Na obletnico nekdanjega dneva mladosti, 25. maja 2010, naj bi Titovo rojstno hišo obiskalo 8000 »romarjev« (Kozjansko.info, 2011).

Vir: Dalmacija News. Neodvisni hrvatski portal, 2011.

Slika 2 : Dan mladosti v Kumrovcu

Hiša cvetja je ena najbolj obiskanih turističnih znamenitosti v Beogradu. Mestni turistični vodnik In Your Pocket za Ljubljano v poletni številki 2010 predstavlja »Yugo-nostalgia Quiz«, ki za nagrado ponuja udeležbo v »YU-go dogodivščini« z avtomobilom znamke Zastava (Ljubljana In Your Pocket, 2011). Tudi v **Velenju**, največjem po drugi svetovni vojni zgrajenem mestu na ozemlju nekdanje Socialistične republike Slovenije, je tradicija obdobja socializma še vedno močno prisotna.

4.2 Turistični proizvodi, ki temeljijo na socialistični dediščini Slovenije

»Lepo je v naši domovini biti mlad, v deželi, kjer smo vsi ljudje kot bratu brat,« so prepevali naši starši in hodili z rdečo rutko in modro titovsko naokrog. Nekoč. Zdi se, da je takrat obstajal drugačen svet (Naveršnik Stropnik, 2001, str. 4). V Sloveniji smo zasledili posamezne primere ponudbe dediščine obdobja SFRJ. Nekatere navajamo v nadaljevanju. V **Muzeju novejših zgodovine Slovenije** predstavljajo dediščino povojnega obdobja na stalni razstavi Slovenci v XX. stoletja (Dežman, 2009, str. 7). **Vojaški stražarski stolp**, ki ga je v **Vrtojbi** tik ob nekdanji italijansko-jugoslovanski državni meji leta 1948 postavila jugoslovanska vojska in ga uporabljala za nadzor meje, je Goriški muzej leta 2006 spremenil v majhen spominski muzej (Malnič, 2009 str. 9). **Baza 20** je bila od sredine aprila 1943 do decembra 1944 prebivališče političnega vodstva slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja. Je edini na tako skriven način zgrajen sedež vodstva kakega odporniškega gibanja v Evropi (Saje, 2009, str. 12). V **Šolskem muzeju Slovenije** so pred leti predstavljali učno uro iz obdobja socializma, vendar je le-ta leta 2006 izginila iz muzejske ponudbe (Šuštar, 2009, str. 13). V **Zasavju** se je ohranilo mnogo spomenikov iz časa socializma, vendar večinoma niso vključeni v turistično ponudbo (Šumer, 2009, str. 14).

Vir: Goriški muzej, 2011.

Slika 3: Vojaški stražarski stolp v Vrtojbi

V **Ravnah na Koroškem** povojni zgrajena delavska naselja Čečovje, Javornik in Šance dajejo mestu svojstveno arhitekturno podobo. Dediščino socializma predstavljajo tudi številne kulturne prireditve, katerih nosilci so bila različna ljudstva z glasbenimi, pevsкими, dramskimi in drugimi skupinami. (Oder, 2009 str. 25).

4.3 Izgradnja Velenja – »idealnega mesta socializma«

Velenje je arhitekturni fenomen; v njegovem razvoju odmevajo vsa načela slovenske sodobne arhitekture: prva generacija arhitektov ga je zasnovala po načelih arhitekture moderne kot »mesto v parku«, socialistični čudež-Velenje, »zgrajeno čez noč«, je bila šele prva faza v razvoju mesta. (Poles, 1999, str. 439). Prosto stoječi objekti, velike zelenice, obširna cona za pešce, ravne strehe itd. so posebnosti, ki pogosto pogojujejo različne ocene. Velenje, ki je nekakšen arhitekturni koncentrat, največkrat doživljamo kot mešanico občudovanja in zavračajoče nostalgije (Vrbič, 1999, str. 419, 420). Mnogo prebivalcev Slovenije ob omembi Velenja najprej pomisli na mesto, ki je nastalo po drugi svetovni vojni, ki nima svoje preteklosti in se je v naši bližnji preteklosti imenovalo tudi Titovo Velenje.

Današnje Velenje je svojo podobo in prepoznaven pečat dobilo šele po drugi svetovni vojni, torej v obdobju socializma ter hitre industrializacije Šaleške doline. Zaradi povečane proizvodnje premoga in vedno večjih potreb po novi delovni sili je v Velenju kronično primanjkovalo stanovanj. Leta 1946 je premogovnik pričel z izgradnjo novega naselja in že naslednje leto so zgradili prvi blok – desetorček.

Vir: Knjižnica Velenje

Slika 4: Plakat ob otvoritvi kopališča in restavracije na velenjskem jezeru

5. decembra 1950 je direktor premogovnika postal Nestl Žgank, pred katerim je bila odgovorna naloga, da dvigne proizvodnjo lignita in nadaljuje s pospešeno izgradnjo novega mesta. Stanovanjski bloki, ki so jih v Velenju zgradili doslej, so ga močno spominjali na nekdanje rudarske kolonije, zato se je skupaj s sodelavci odločil, da bodo poskušali premogarjem omogočiti boljše pogoje, kot so jih imeli doslej (Kljajič, 1999, str. 378 – 384). Mestno središče, dimenzionirano za obseg cele regije, naj bi simboliziralo novo ljudsko oblast. Velenje je že med gradnjo postalo paradni predstavnik sodobne arhitekture in urbanizma socialistične Jugoslavije, ki so ga strmeč občudovale množice osnovnošolcev na končnih izletih in trume turistov. Lokalni projekt je prerasel v državnega: gradilo se je »idealno mesto« novega socialnega reda (Poles, 1999, str. 451).

Tako so leta 1958 s prostovoljnim delom urejali »Ljudski park« po zamisli dunajskega arhitekta Paula Fylipskega. Z geslom »Mi gradimo nov svet in novo pomlad« so se leta 1961 lotili gradnje kotalkališča. Kot »najlepše kotalkališče v Jugoslaviji« je omogočalo izvedbo vrhunskih kotalkarskih tekmovanj in služilo kulturnim in športnim prireditvam. Čeprav se je večina prebivalcev prostovoljno in z veseljem udeleževala udarniškega dela, je bila udeležba pri tovrstnem delu vendarle tudi obvezna, saj je bilo določeno število udarniških ur pogoj za pridobitev stanovanjske pravice (Kljajič, 1999, str. 378 – 384). Pri načrtovanju novega mesta z arhitekturnim stilom »moderne« so sodelovali priznani slovenski urbanisti in arhitekti: Janez Trenz, Ciril Pogačnik, Oto Gaspari, Jože Usenik in Avstrijec Paul Filipsky.

Vir: Europeana, 2011.

Slika 5: Izgradnja Velenja z udarniškim delom

Največji dogodek za Velenje v obdobju socializma je bil 20. september 1959, ko so svečano odprli središče novega mesta. Na trgu pred Domom kulture se je zbralo več kot 20 tisoč ljudi. V svečanosti je sodelovalo okrog tisoč ljudi, Franc Leskovšek Luka pa je na trgu ob Domu kulture otvoril spominsko ploščo, na kateri je pisalo: »V proslavo štiridesetletnice KPJ je bilo slovesno odprto središče novega Velenja 20. septembra 1959«. Novo mestno središče z Domom kulture, občinsko stavbo, knjižnico, Delavskim klubom, Delavsko univerzo, zdravstvenim domom, hotelom Paka, trgovino, upravnim poslopjem Premogovnika in drugimi stanovanjskimi poslopji je eden najlepših arhitekturnih spomenikov moderne in je kot takšno tudi zaščiteno (Kljajič, 1999, str. 384). »**Oče Velenja**« **Nestl Žgank** se spominja: »Ko so 20. septembra leta 1959 na Titovem trgu pripravili slovesnost, na kateri so ob domu kulture, ki še ni bil povsem dokončan, odprli tudi spominsko ploščo ob izgradnji novega Velenja, je bilo veselje pisane množice domačinov in gostov od vsepovsod iskreno. In ko je iz številnih grl združenega pevskega zbora ob spremljavi rudarske godbe na pihala zazvenela pesem, ki jo imamo še danes za velenjsko himno, so bile od ponosa in sreče rosne marsikatero oči: «Velenje krasno ti si zdaj, zares kot pravi gaj. Rodovom poznim bodi lik, to naj bo naš vzklik...»Verzi, ki še danes sežejo do srca. In zvenijo iskreno, še vedno aktualno«. Brez dobrih sodelavcev in tisočev občanov «socialističnega čudeža» ne bi bilo« (50 let mesta Velenje, 2009, str. 17).

Odnos Slovenije do Velenja se je v sedemdesetih letih korenito spremenil: njegov razvoj ni bil več zaželen. Odločeno je bilo, da Velenje ne more biti regionalno središče, kar se je odražalo tudi v arhitekturi. Reprezentančen vstop v mesto iz celjske strani so zaznamovale same novo zgrajene arhitekture: gasilski dom, stanovanjski stolpiči na Foitovi, blagovnica Standard, avtobusna postaja ter Rdeča dvorana. Velenje se ni več identificiralo z »mestom moderne«.

Vir: Muzej Velenje

Slika 6: Novo središče Velenja

Zaradi velikega razkoraka med naraščanjem števila prebivalcev in ponudbo stanovanj se je začela socialna gradnja stanovanjskih silosov, ki prekinjajo tradicijo moderne, ki je blok gradila kot kvader in zakrivajo reprezentančne stavbe, ki mesto konstituirajo: hotel, banko in rudniško upravo. S soseskami Kardeljev trg, Stantetova ploščad in Šalek je načelo kvantitete prevladalo nad kvaliteto, cenenost nad funkcionalnostjo in estetiko. Fizična podoba mesta se je oddaljila od prvotne zasnove, spreminjala se je tudi njegova simbolna podoba. Tako je bilo Velenje od sredine šestdesetih let do sredine devetdesetih brez jasnega koncepta urbanističnega razvoja. (Vrbič, 1999, str. 419, 420).

V nekdanji Jugoslaviji je bilo sprejeto, da se po Titovi smrti v vsaki republiki eno mesto poimenuje po Josipu Brozu Titu. Tako je v Sloveniji ta pravica pripadala Velenju, ki je to sprejelo na svečani seji Skupščine občine Velenje. 10. oktobra 1981 so Velenje preimenovali v Titovo Velenje (prvič je bila ta pobuda v Velenju javno izražena že leta 1977, ko so postavljali Titov spomenik). Ob tem so med drugim zapisali naslednje: »*Sklep o proglasitvi Titovega Velenja, z ljubeznijo in zvestobo do velikih Titovih dejanj za človeštvo, z neomajnim zaupanjem v Titovo pot, z željo, da uspehe naše socialistične izgradnje in svojo bodočnost trajno obeležimo s Titovim imenom, smo se delovni ljudje in občani Velenja odločili, da svoje mesto poimenujemo v Titovo Velenje. Ta odločitev je bila sprejeta skladno z določili zakona o uporabi grba, zastave in himne ter uporabi podobe in imena Josipa Broza Tita, zato proglašajo Skupščina občine Velenje, da je Velenje ob praznovanju občinskega praznika in 40-letnice vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti 10. oktobra 1981 preimenovano v Titovo Velenje. Delovni ljudje in občani, mladina in pionirji se obvezujemo, da bomo na vseh področjih življenja in dela častno izpolnjevali naloge, ki jih pred Titovo Velenje postavlja samoupravna socialistična skupnost Titovo Jugoslavije*« (Velenje, 50 let mesta, 2009, stran 8). Mesto se je s Titovim imenom ponašalo do 17. julija 1990. Po osamosvojitvi Slovenije so bili izraženi pozivi k odstranitvi Titovega spomenika in preimenovanju Titovega trga. Kot odgovor se je na podstavku spomenika pojavil grafit: »Vi niste Titovi, Tito je naš« (Javni spomeniki v Velenju, 2008 stran 38). Leta 1995 pa so svetniki Mestne občine Velenje za praznik občine izbrali 20. september, v spomin na otvoritev mestnega središča Velenje 20. septembra leta 1959 (50 let mesta Velenje, 2009, str. 8).

Vir: Muzej Velenje

Slika 7: Titov trg v Titovem Velenju

4.4 Velenjski javni spomeniki

Spomenik je izrazit zgodovinski dokument in likovno delo, ki nosi temeljno sporočilo, nauk o družbi, v kateri je bil oblikovan in izbrana lokacija postavitve (Križnič, 2008, str 8). V sedemdesetih letih se je krepilo prepričanje, da lepega mesta ne ustvarja arhitektura, ampak dodatki, cvetje in spomeniki. V prostor mesta Velenje je bila dodana nova ideološka plast. Spomenik NOB v središču Velenja je sestavljal sistem fontan, zidov z imeni padlih borcev ter kip Onemele puške. Na drugi strani trga si je zelenico prisvojil Titov spomenik, ki vlada trgu fizično in z imenom tudi simbolno (Poles, 1999, str. 465 - 467). 14. junija 1977 so na trgu postavili spomenik Maršal Tito, ki so ga svečano odkrili 25. junija na osrednji slovesnosti v počastitev obletnice Zveze komunistov in tovariša Tita, ki se je je udeležilo okoli 20 tisoč ljudi. (Žgank, 1999, 244, 245).

Vir: Mestna občina Velenje. Turizem Velenje, 2011

Slika 8: Postavitev Titovega kipa

Trije spomeniki na Titovem trgu (Rudar, Onemele puške in Maršal Tito) kot simboli modernističnega Velenja s svojo dominantno vlogo dajejo mestu umetnostni pečat (Križnič, 2008, str. 8). Središče mesta Velenja formalno zaznamuje Titov trg s pomembnimi arhitekturnimi objekti in javnim kiparstvom, ki se neformalno združujejo v močno kiparsko skupino. Sestavljajo jo trije izmed **22 spomenikov**, posejanih po ožjem in širšem mestnem območju. Postavljanje javnih spomenikov v Velenju je bilo najbolj koncentrirano v letih 1970-1980, ko je evidentirana dobra polovica vseh javnih kipov. Arhitekturni del spomenika Onemele puške je bil leta 2003 po naročilu Mestne občine (MO) Velenje korenito spremenjen. Nova podoba poudarja simbol Osvobodilne fronte (OF) (Križnič, 2008). 20. 9. 2009, ob 50. obletnici mesta Velenje, so na Titovem trgu v neposredni bližini občinske zgradbe odkrili spomenik »graditelju mesta« in »očetu sodobnega Velenja« Nestlu Žganku, dolgoletnemu direktorju premogovnika in županu Velenja (Mestna občina Velenje, 2010). Spomenik, ki je sestavljen iz razpoznavne figure Nestla Žganka in makete mesta Velenje (50 let mesta Velenje, 2009, str. 29).

Vir: Arhiv VELENJE EX

Slika 9: Utrinek iz poskusnega vodenja ob spomeniku Nestlu Žganku

4.5 Turistični potencial in produkti dediščine povojnega obdobja v Velenju

Velenje kot vzo(r)čen primer modernega socialističnega mesta z arhitekturo in spomeniki iz obdobja socializma nedvomno predstavlja tržno nišo v sklopu ponudbe kulturnega in dediščinskega turizma. Izpostavljamo **primere posamične ponudbe Velenja**, ki bi jo bilo smiselno vključiti v tematske pavšalne turistične proizvode. V **Muzeju Velenje** na gradu je na ogled zbirka »Ko je Velenje postajalo mesto«, ki s fotografskim gradivom osvetljuje nastajanje sodobnega mesta v obdobju 1945 do 1960. **Spominska soba na Graški gori** je posvečena bojem legendarne partizanske 14. divizije. **Spominska soba podpisa delne nemške kapitulacije v bližnji Topolšici** je posvečena spominu na podpis ene izmed štirih delnih vdaj nemške vojske (Muzej Velenje, 2011). **Restavracija DK**, s simbolom rdeče peterokrake zvezde, ki ima podlago v simbolu Jugoslavije in socializma je urejena v prostorih nekdanjega Delavskega kluba, nekoč priljubljenega zbirališča delavcev.

V Gorenju Gostinstvo razmišlja o postavitvi stalne razstave fotografij o izgradnji Velenja v prostorih restavracije DK. V prostorih najstarejše gostilne v Velenju je do leta 2011 obratoval **Titovo Velenje Pub**, kjer so si lahko zaključene družbe naročile kulturno-zabavni program, posvečen Josipu Brozu Titu. Povabilo iz promocijskega letaka se je glasilo: »Skočite za trenutek v stare dobre čase in pozabite sivo sedanjost« (Titovo Velenje Pub, 2011).

Vir: Slovenska turistična organizacija (STO), 2011

Slika 10: Utrinek iz dogajanja v Titovo Velenje Pubu

Kot primera negovanja nesnovne dediščine izpostavljam obujanje in nadaljevanje tradicije delovnih brigad in dneva mladosti. Slednji v obliki **festivala Dnevi mladih in kulture (DMK)** v letu 2010 praznuje že dvajseto obletnico delovanja (Dnevi mladih in kulture, 2011). DMK otvorijo s »Štafeto modrosti«, ki prične pot v Kumrovcu in zaključi v Velenju (Mladinski center Velenje, 2011). Ob 50-letnici mesta Velenje je Mladinski center Velenje ob podpori MO Velenje izvedel prostovoljno delovno brigado in tako obudil velenjski udarniški duh. Delovna brigada »Udarimo še enkrat, gremo se ušvicat« je potekala od 23. do 26. julija 2009, na njej pa je štirideset prostovoljcev obnovilo zaraščen poletni kino ob Škalskem jezeru. Mladinski center Velenje je želel s to akcijo med drugim obuditi spomine na udarniško delo (Mestna občina Velenje, 2010b). Ob uspešni kandidaturi Velenja (skupaj s petimi partnerskimi mesti) na razpisu za evropsko prestolnico kulture EPK 2012 se je domači **umetnik Stane Špegel** soočil z bogato kulturno dediščino velenjskih javnih spomenikov in realiziral večmedijski projekt Spome(j)niki (Spomejniki, 2009).

V Velenju še vedno deluje društvo prijateljev mladine Edvarda Kardelja. Še posebej je izražen spomin na določene praznike. Vabilo MO Velenje na proslavo ob dnevu upora proti okupatorju, 27. aprila 2010, je vsebovalo simbol OF s pozivom »Smrt fašizmu!« (Naš čas, 2010, 1). V turistične namene so pomembne tudi zgodbe, povezane z obiski pomembnih svetovnih voditeljev. Jugoslovanski predsednik Josip Broz Tito je Velenje obiskal štirikrat (v letih 1958, 1962, 1963 in 1969) (Festival Velenje, 2010).

Vir: Mladina, 2011

Slika 11: Spomejniki

Med najpomembnejšimi **političnimi osebnostmi, ki so obiskali Velenje**, so nekdanji sovjetski voditelj Brežnjev in Hruščov, romunski voditelj Ceausesco in predsednik poljske delavske partije Gierak. Zgodbe in anekdote, povezane z obiski vodilnih političnih osebnosti, je tako smiselno »zapakirati« v paket tematskih doživetij.

V lokalnem okolju je nedvoumno izražena podpora promoviranju in trženju objektov dediščine socializma. **Strategija razvoja turizma Mestne občine Velenje za obdobje 2009-2013** med drugim vsebuje SWOT analizo naravne in kulturne dediščine ter turistične ponudbe Velenja, ki med prednostmi navaja »največji Titov kip na svetu« in »Titovo mesto«, med priložnostmi pa »vključevanje Tita v turistično ponudbo« in »trženje Tita« (UP FTŠ Turistica, 2009, str. 42 - 49). Iz strategije izhaja, da je turizem potrebno graditi tudi na področju doživetij, tudi v povezavi s politično dediščino obdobja socializma in Tita. Po strategiji naj Titova dediščina spregovori o socializmu, njegovih političnih, gospodarskih in družbenih razsežnostih na prijazen in poučen način (UP FTŠ Turistica, 2009, 80 - 83). Obdobje socializma ima vidno mesto tudi na uradni spletni strani Mestne občine Velenje, kjer so pod zgodovino mesta navedene razglednice izgradnje Velenja (Mestna občina Velenje, 2011c). Na spletni strani **Turistično-informacijskega centra Velenje (TIC)** pa je pod »fotografije mesta« navedeno »Titovo Velenje« s fotografijami izgradnje mesta (TIC Velenje, 2011a). Spletna stran »VELENJE - ustvarjalno mesto« navaja med **projekti, katerih nosilec je MO Velenje**, tudi projekta ReNewTown in ATRIUM. Ideja projekta **ReNewTown** – »Revitalising New Towns in Central, East and South-east Europe through community-building and tourism development" je ustanovitev mreže srednje velikih socialističnih mest osrednje, vzhodne in jugovzhodne Evrope. Preko mreže naj bi se »spreminjala negativna podoba socialističnih mest, promovirala pa socialistična arhitektura **kot turistični potencial**, za katero se premalo ljudi zaveda, da je pomemben element evropske kulturne zgodovine in identitete« (VELENJE Ustvarjalno mesto, 2011b). S pomočjo navedenega projekta bodo obudili »nesnovno« dediščino ter s pomočjo udarniške akcije uredili igrišče v krajevni skupnosti Gorica. Igrišče bodo nadgradili v moderen večnamenski prostor, ki bo postal prostor medgeneracijskega in medkulturnega dialoga ter bo hkrati ponujal možnosti za kvalitetno preživljanje prostega časa. V sklopu projekta **ATRIUM** so zapisali: »Arhitekturni ostanki totalitarnih režimov 20. stoletja bi lahko postali pomemben vir lokalnega razvoja, če bi jih primerno ovrednotili, jih promovirali preko transnacionalne kulturne poti in jih seveda podkrepili še s **kulturno-turističnimi dejavnostmi in proizvodi**«.

V okviru projekta bomo vzpostavili arhitekturno pot po Velenju, izdali arhitekturni vodič, razvili produkte kulturnega turizma v povezavi z moderno arhitekturo ter vzpostavili center za obiskovalce mesta (Naš čas, 2011, str. 8).

4.6 Mnenja o turističnem potencialu dediščine obdobja SFRJ v Velenju

Poleg navedenih pisnih virov smo želeli preveriti turistični potencial dediščine obdobja SFRJ in tematskega turističnega aranžmaja ter uradno podporo tovrstnemu projektu tudi z **intervjuji**, ki smo jih poslali predstavnikom turističnih in kulturnih inštitucij v Velenju preko elektronske pošte. **Vprašanja** so bila naslednja:

- *Ali je bil kdaj izdelan in ponujen turistični aranžma na temo obdobja SFRJ v Velenju? Če je bil, zakaj se ni obdržal?*
- *Ali menite, da bi turistični aranžma, ki bi s kombinacijo vodenega ogleda in animacije predstavili dediščino jugoslovanskega obdobja, smiselno dopolnil turistično ponudbo Velenja. Zakaj?*
- *Ali menite, da bi takšen produkt povečal prepoznavnost in turistični obisk Velenja?*
- *Ali bi podprli izvajanje takšnega turističnega aranžmaja? Na kakšen način?*
- *Vaš nasvet, komentar, pripomba glede tovrstnega predlaganega produkta.*

Na naša **raziskovalna vprašanja**, s katerimi smo **potrdili zastavljene hipoteze**, so odgovorili g. Alojz HUDARIN, vodja TIC Velenje – MO Velenje, ga. Urška GABERŠEK, višja svetovalka za turizem na TIC Velenje – MO Velenje, g. Vladimir VERDNIK, pomočnik direktorja za marketing Gorenja Gostinstvo, d.o.o., g. Vinko MIHELAK, kustos Muzeja Velenje, g. Peter GROZNIK, vodja programa EPK 2012 – partnersko mesto Velenje in g. Marko PRITRŽNIK, direktor Mladinskega centra Velenje. Odgovori vseh vprašanih potrjujejo, da ima dediščina obdobja SFRJ turistični potencial. Tovrstni turistični produkt (če odštejemo jugoslovanske čase, ko so prihajale Velenje občudovati množice otrok in starejših iz celotne Jugoslavije) še ni bil izdelan. Delni tovrstni produkti so že vključeni v turistično ponudbo (npr. zbirka Muzeja Velenje na gradu, vodeni ogledi mestnega središča). Vprašani menijo, da bi turistični produkt na temo jugoslovanskega obdobja povečal turistični obisk ali vsaj vzbudil večje zanimanje za obisk, tudi zato, ker je Velenje zaznamovano s tem obdobjem. Takšen produkt bi moral verodostojno in objektivno obravnavati zgodovinska dejstva, hkrati pa odražati kritično distanco do njih.

Potrebno je opredeliti, **komu** bi bil produkt namenjen in kakšen je njegov **namen**. Velik potencial ima produkt v obliki **enodnevnih strokovni ekskurzij** višjih razredov **osnovnih šol in srednješolcev**, ki bi na terenu spoznavali izgradnjo modernega povojnega mesta, arhitekturo modernizma, javne spomenike in novejšo zgodovino. Produkt bi bil zanimiv predvidoma tudi za prebivalce bivše Jugoslavije, saj je Velenje znano kot multikulturno in večnacionalno mesto, za »jugonostalgike" in vse, ki jih zanima dediščina Jugoslavije ali socializma na sploh. Med njimi so tudi turisti iz tujine, ki si želijo doživetja socializma (kot

npr. na Poljske, Češkem, Madžarskem in drugje v vzhodni Evropi). Po vzoru že izdelanih produktov v navedenih državah bi bil takšen produkt zanimiv tudi za strokovno javnost, saj je Velenje poznano po svoji urbanistični in arhitektonski zasnovi. Vprašani soglašajo, da bi takšen turistični produkt popestril turistično ponudbo Velenja in jo razlikoval od ponudbe drugih mest.

Z odgovori so pokazali zanimanje za naš produkt in nas podpirajo pri nadaljnjem razvoju naših idej ter nam ponujajo določeno pomoč pri izvedbi projekta (promocija, prostori in tudi finančna podpora). Mnenje vseh vprašanih je precej podobno in **pritrjujejo, da ima naš produkt potencial v turizmu.**

Navajamo nekaj izjav strokovnjakov iz intervjujev preko e-pošte:

»Današnje mesto Velenje je ob Novi Gorici bolj kot katerokoli drugo slovensko mesto »otrok socialističnega obdobja« in bi takšen aranžma vsekakor sodil v to okolje. Vsaj po mojem mnenju, pa se je potrebno zavedati, da je posebej problematičen del vodenega ogleda mesta, saj je Velenje z mnogimi urbanističnimi posegi na žalost izgubilo bistvo nekdanjega »mesta v parku«, zato je izgubilo tudi tisto svojo posebnost v primerjavi z drugimi slovenskimi mesti. Povprečen turist tiste posebne drugačnosti Velenja danes ne more več začititi.«

g. Vinko Mihelak, Muzej Velenje

»Hkrati pa bi bil po vzoru nekaterih mest v Evropi (predvsem iz vzhodne Evrope) ta produkt zanimiv tudi za strokovno javnost, saj je Velenje poznano po svoji urbanistični in arhitektonski zasnovi izpred 50-ih let prejšnjega stoletja, ko je mesto šele nastajalo...«

g. Alojz HUDARIN, MO Velenje - TIC

»Projekt ima velik potencial na področju inovativnosti v turizmu in dela z mladimi turističnimi ustvarjalci.«

ga. Urška GABERŠEK, MO Velenje - TIC

»Produkt bi po mojem mnenju moral verodostojno in objektivno obravnavati zgodovinska dejstva, hkrati pa odražati kritično distanco do njih. S svojo celovito ponudbo bi moral biti sposoben nagovoriti vse generacije, s pristopom k realizaciji pa bi moral združiti raznorodne vsebine (zgodovina, umetnost, turizem, gostinstvo ...).«

g. Peter GROZNIK, EPK 2012 – Partnersko mesto Velenje

»Potrebno pa je takšen program zelo dobro domisliti, morda bi se prijela ideja: dan pouka v Velenju, ki bi kot nekakšna šola v naravi, na slikovit način predstavil osnovnošolcem in srednješolcem nekdanjo Jugoslavijo, nacionalno strukturo našega mesta, nato pa bi sledil ogled mesta in okolice s starim avtobusom iz tega časa...«

g. Vladimir VERDNIK, Gorenje Gostinstvo, d.o.o.

»Na drugi strani pa se takšen produkt lahko trži in predstavlja kot izobraževalna dejavnost osnovnošolcev (9. razred) in srednješolskih programov...kot izobraževanje tem iz zgodovine, geografije in sociologije.«

g. Marko PRITRŽNIK, Mladinski center Velenje

Elektronsko pošto z vprašanji smo posredovali tudi **turističnim agencijam** v Velenju, vendar nobena na naša vprašanja ni odgovorila. Na podlagi tega bi lahko sklepali, da jih takšen turistični proizvod ne zanima, kar bi pomenilo, da dediščina obdobja SFRJ v Velenju nima turističnega potenciala. Vendar pa nobena od velenjskih turističnih agencij ni receptivnega tipa, to pomeni, da se nobena ne ukvarja s t.i. incoming turizmom, zato jih domača ponudba verjetno tudi ne zanima. Na podlagi navedenih odgovorov in vseh drugih virov sklepamo, da dediščina jugoslovanskega obdobja v Velenju **ima turistični potencial**.

4.7 Turistični proizvod »Doživetje jugoslovanskega obdobja v Velenju«

Kljub tržnemu potencialu dediščine socializma na turističnem trgu ne obstaja specializiran pavšalni proizvod, ki bi ponujal izključno dediščino obdobja SFRJ v Velenju. Naša tržna zamisel je **tematski turistični produkt (po)doživetja jugoslovanskega obdobja v Velenju**. Gre za produkt izobraževalnega, kulturno-zgodovinskega in doživljajskega turizma. Glavni

namen produkta je seznanitev obiskovalcev iz Slovenije in tujine o nastanku »socialističnega čudeža«. Pri tem bodo obiskovalci spoznali novejšo zgodovino Velenja, vzorčen primer modernistične arhitekture in običaje v obdobju Jugoslavije. Z domiselnim in kakovostno izvedenim produktom želimo privabiti nove obiskovalce v Velenje ter povečati ugled in prepoznavnost Velenja kot turistične destinacije.

Na podlagi odgovorov, zbranih preko e-pošte in drugih virov smo ugotovili, da je smiselno izdelati in ponuditi **turistični produkt** zlasti za naslednje **ciljne skupine**: **učence zaključnega letnika osnovnih šol in srednješolske dijake**, ki bi se v pristnem okolju seznanili z arhitekturo modernizma, javnimi spomeniki in običaji iz novejše zgodovine Velenja in Slovenije oz. bivše skupne države Jugoslavije, za **organizirane skupine obiskovalcev iz Slovenije in za organizirane skupine iz tujine**. Za učence in dijake bomo predvidoma promovirali proizvod s sloganom **Doživite mladost vaših staršev!** Za organizirane skupine obiskovalcev bi naj tržili proizvod pod imenom **Doživetje socializma v Velenju** oz. po vzoru podobnih produktov iz držav Vzhodne Evrope pod imenom **Velenje Socialism Experience** in s sloganom **Še pomnite, tovariši?** oz. **Feel Yugoslavia!** Zelo smiselno se bi bilo usmeriti na podjetja in druge organizacije (zaključne skupine), za katere bi pripravili izobraževalno-tekmovalni »team-building« na temo obdobja SFRJ v mestnem okolju. Tovrstne ponudbe v Sloveniji zagotovo primanjkuje.

Ključni deli proizvoda so vodeni ogled na temo izgradnje, arhitekture in spomenikov Velenja, animacija obiskovalcev (sprejem med pionirje s slavnostno zaobljubo, kurirčkova torbica, predaja štafete mladosti, pesmi...), doživetje učne ure na temo samoupravljanja in socialistični obrok.

Vir: Arhiv VELENJE EX

Slika 12: Utrinek iz poskusne izvedbe turističnega produkta v Muzeju Velenje

Zelo pomembno se nam zdi, da za izvedbo produkta ne potrebujemo izgradnje kakšne nove turistične infrastrukture kot npr. tematski park ali zelo velikih finančnih sredstev, saj mesto samo z arhitekturo, javnimi spomeniki ter tradicijami in običaji pričara potrebno vzdušje obdobja Jugoslavije. Tudi zaradi tega **močno verjamemo, da ima naš produkt močne možnosti za resnični tržni uspeh**. Realizacija predlaganih produktov bi v obliki ponudbe doživljajskega turizma sovpadala z usmeritvami Strategije razvoja turizma Velenja za obdobje 2009-2013. Ob predstavitvi strategije so na spletni strani MO Velenje zapisali, da bi lahko »z razvojem novih turističnih oblik v Velenju zaposlovali bolj usposobljene kadre ter mladim ponudili priložnost za kvalitetna delovna mesta (animatorji, vodniki)« (Mestna občina Velenje, 2011c).

Naš produkt smo leta 2011 v **sodelovanju z Mestno občino Velenje - TIC Velenje** vključili v aktualni **projekt »Regionalna destinacijska organizacija SAŠA«**. Partnerji pri projektu bomo predvidoma dijaki in študentje turistične usmeritve ŠCV, TIC Velenje – MO Velenje, Muzej Velenje in Gorenje Gostinstvo. S takšnim produktom bi v »mestu priložnosti« dodatno izkoristili turistični potencial dediščine tistega obdobja, ki je zaznamovalo razvoj po številu prebivalcev petega največjega mesta v Sloveniji.

Kdo smo predvideni izvajalci predlaganega turističnega proizvoda? Skupina dijakov in študentov, ki se na Facebooku predstavljamo pod imenom **VELENJE EX**. V navezavi s TIC Velenje bi lahko v projekt vključili lokalne turistične vodnike in druge mlade (po srcu), zlasti člane ŠŠK, ki že imajo večletne izkušnje z organiziranjem Festivala DMK, štafete »modrosti« ipd. Kaj pomeni **VELENJE EX**? EX kot »bivše«, »nekoč« in »Experience« –(angl. doživetje).

Vir: Arhiv VELENJE EX

Slika 13: Utrinek iz poskusne izvedbe vodenega ogleda ob maketi Velenja

V promocijske namene smo izdelali **zgibanke (PRILOGA 1)**, ki bi v primeru realizacije ideje nagovarjale obiskovalce zlasti v prostorih TIC Velenje, v Mladinskem hotelu Velenje in dveh velenjskih hotelih ter na turističnih prireditvah in sejmih. Zgibanke bi posredovali na TIC-e v večjih mestih, v elektronski obliki pa predvsem na slovenske osnovne šole, srednje šole in TIC-e. Na najbolj popularnem družbenem omrežju **Facebook** smo odprli račun pod imenom **VELENJE EX**, kjer so že na ogled fotografije iz snemanja promocijskega spota. Smiselno bi bilo tudi odprtje lastne spletne strani z imenom **VELENJE EX(PERIENCE)**. Za vse informacije smo že dosegljivi na **elektronskem naslovu velenje.ex@gmail.com**. Za turiste je izredno pomembna tudi osebna informacija, zato jih bodo o naši ponudbi (v primeru izvedbe zamisli) obveščali v TIC Velenje.

Februarja 2012 smo v sklopu pouka pri strokovnih modulih Turistično vodenje in spremljanje in Animacija **izvedli** za sošolce **poskusno vodenje z animacijo**. Testno vodenje je bilo **zelo uspešno**, saj je med sošolci in tudi mimoidočimi naletelo na veliko zanimanje in tudi odobravanje. Vodeni ogled smo tudi **posneli** za namen promocijskega spota z naslovom Doživetje socializma v Velenju oz. Velenje Socialism Experience v angleški verziji. Za tehnični del (snemanje z montažo filmčka) so poskrbeli na Regionalnem multimedijem centru Kunigunda, za finančno podporo pa je poskrbela Mestna občina Velenje. Snemanje v prostorih tematske zbirke na gradu so nam dovolili v **Muzeju Velenje**. Uporaba **skladbe Graditeljem Velenja**, ki je leta 2011 postala himna MO Velenje, je bila odobrena s strani kabineta župana MO Velenje. Nujne **rekvizite** so nam posodili v Muzeju Velenje (pionirski čepici in rutici), g. Dimitrij Amon (partizanske čepice, rutice in zastavi) in nekdanji dijak, sedaj študent Miha Povh (avtomobil VW Golf, serija 1). Vsem navedenim se za pomoč in podporo pri izvedbi snemanja spota najlepše zahvaljujemo. Poleg avtorjev naloge in sodelujočih na turistični tržnici so v promocijskem spotu sodelovali naši sošolci iz 3. GTa in 3. GTb v vlogah turistov. **DVD in CD s spotom** je v **PRILOGI 2**.

Vir: Arhiv VELENJE EX

Slika 14: Utrinek iz poskusne izvedbe vodenega ogleda ob "indijanskem" bloku

Turistični produkt (vodeni ogled z animacijo) smo oblikovali na podlagi dveh predlaganih produktov iz **raziskovalne naloge** z naslovom Pomen in vloga receptivne turistične agencije pri uresničevanju razvoja turizma v SAŠA regiji avtoric Tjaše Kolenc, Alme Avdić in Jane Hrnčič. Izmed 2 predlaganih produktov v navedeni nalogi se nam je realen za izvedbo zdel le **enodnevni program**, ne pa drugi predlagani (4-dnevni). Nekatere vsebin iz predlaganega programa smo obdržali, druge pa spremenili oz. dodali. **Bistveni deli** programa so poleg vodenega ogleda zlasti **animacijske dejavnosti** v obliki simulacije in iger (tudi tekmovalnega značaja), pri katerih bi obiskovalci aktivno sodelovali. Simulacija bi zajemala sprejem med pionirje s slavnostno zaobljubo (in tortico), igre pa predajo kurirčkove torbice in štafete mladosti, pri katerih bi goste razdelili na 2 skupini, ki bi tekmovali med seboj pri dosegu določenega cilja. Takšne igre nameravamo izvesti tudi **po vzoru** etno-animacije, ki jo izvajajo v Solčavi in smo se je letos v sklopu pouka tudi udeležili. Pri zelo zanimivih animacijskih dejavnostih v Solčavi aktivno sodeluje tudi soavtor naloge Dejan Ikoč, ki ima na tem področju bogate ideje in že kar nekaj izkušenj. **Animacijske igre** bi radi, po zgledu tistih iz Solčave, uporabili tudi v mestnem okolju kot nepozabna turistična mestna avantura oz. doživetje na temo jugoslovanskega obdobja.

Program predlaganega turističnega proizvoda doživetja obdobja SFRJ v Velenju je v **PRILOGI 3**.

SKLEPI

Izdelava raziskovalne naloge nam je predstavljala velik izziv, saj je tema naloge zelo zanimiva, vendar tudi zelo nenavadna oz. nevsakdanja ter v Sloveniji zelo redka. Z izdelavo te naloge smo pridobili novo znanje in nove izkušnje na področju turizma in novejših zgodovine. Primeri izkoriščanja dediščine komunizma v državah vzhodne Evrope, ki smo jih našli na spletu, potrjujejo, da so tovrstni turistični proizvodi tržno zanimivi in smiselni.

Velenje je (poleg Nove Gorice) najboljši primer modernega povojnega mesta, ki pa želi biti danes prepoznavno tudi v turističnem smislu. Strategija razvoja turizma Velenja za obdobje 2009-2013 poudarja smiselnost izkoriščanja dediščine jugoslovanskega obdobja v turistične namene. Številni tradicionalni dogodki in projekti, ki jih izvaja MO Velenje, potrjujejo podporo prebivalcev k izkoriščanju zapuščine SFRJ tudi za namene turizma. Odgovori vseh strokovnjakov in poznavalcev navedene tematike potrjujejo naše domneve, da je novejša zgodovina našega mesta turistično zanimiva.

Poleg obravnave turističnega potenciala dediščine obdobja SFRJ ponuja naloga tudi predlog tematskega turističnega produkta enodnevnega (po)doživetja jugoslovanskih časov v Velenju. Takšen proizvod bi bil (če bi bil dejansko izveden) v Velenju in tudi v slovenskem prostoru novost. Produkt smo poskusno izvedli s skupino sošolcev – dijakov turistične usmeritve in odziv je bil zelo dober.

Na podlagi analize različnih virov smo potrdili naslednje **hipoteze**:

- v Velenju ne obstaja turistični aranžma, ki povezuje ključne elemente dediščine jugoslovanskega obdobja,
- dediščina jugoslovanskega obdobja v Velenju predstavlja močan turistični potencial,
- predstavniki Mestne občine Velenje podpirajo tematski turistični produkt na temo obdobja SFRJ,
- dobro oblikovan, promoviran in tržen tematski produkt bo povečal obisk Velenja.

Na podlagi vseh virov, pridobljenih odgovorov ter izkušenj, pridobljenih z načrtovanjem in poskusno izvedbo vodenega ogleda z animacijo, bi bilo najbolj smiselno nadgraditi našo nalogo z resnično izvedbo poučnega in tudi zabavnega turističnega produkta za resnične obiskovalce oz. turiste. Koristi od izvajanja produkta bi poleg udeležencev – turistov imelo Velenje in vsi partnerji, ki bi pri tem sodelovali. Ker smo v sodelovanju z Mestno občino Velenje - TIC vključili predlagani produkt v projekt »**Regionalna destinacijska organizacija SAŠA**«, je bila ta raziskovalna naloga prvi korak k dejanski izvedbi turističnega produkta. Je pa res, da je projekt zelo zahteven in zahteva ogromno priprav in poskusnih izvedb.

Na naši strani VELENJE EX na Facebooku smo poleg veliko odobravanja naleteli tudi na delni negativni odziv. Pojavili so se posamezni komentarji žaljive vsebine, ki nimajo nobene veze z našim projektom in tudi ne s turizmom, ampak bolj s področjem politike in dogajanjem v parlamentu. Kljub temu nameravamo našo idejo razvijati.

POVZETEK

Velenje je novo, po vojni zgrajeno mesto, ki predstavlja z arhitekturo in spomeniki poveljnega obdobja močan turistični potencial. Strategija razvoja turizma Velenja za obdobje 2009-2013, mednarodni projekti in številni dogodki potrjujejo podporo MO Velenje in prebivalcev k izkoriščanju zapuščine »jugoslovanskega obdobja« v turistične namene. To so potrdili tudi odgovori predstavnikov turističnih in kulturnih institucij na naša raziskovalna vprašanja. V raziskovalni nalogi smo na podlagi različnih virov potrdili naslednje hipoteze:

- v Velenju ne obstaja turistični aranžma, ki povezuje ključne elemente dediščine jugoslovanskega obdobja,
- dediščina jugoslovanskega obdobja v Velenju predstavlja močan turistični potencial,
- predstavniki Mestne občine Velenje podpirajo tematski turistični produkt na temo obdobja SFRJ,
- dobro oblikovan, promoviran in tržen tematski produkt bo povečal obisk Velenja.

Kljub posameznim primerom ponudbe na temo jugoslovanskega obdobja, v Velenju ne obstaja specializiran pavšalni turistični proizvod, ki bi povezal ključne elemente obdobja socializma v Velenju. V sodelovanju z MO Velenje - TIC, Muzejem Velenje in Gorenjem Gostinstvo predlagamo izviren in zanimiv turistični produkt, ki bo s kombinacijo vodenega ogleda in animacije smiselno dopolnil in poživil turistično ponudbo Velenja in povečal prepoznavnost našega mladega mesta. S tudi izkoristili možnosti (samo)zaposlitve mladih v vlogi turističnih vodnikov in animatorjev.

SUMMARY

Velenje, a typical example of socialistic town with its modernist architecture which states from era of WW2 and socialism, has powerful tourism potential. Local tourist strategies during 2009-2013, other international projects, and various events indicate that the Town Municipality and its inhabitants are willing to use heritage of the Yugoslav era for tourist purposes. This was confirmed in our questionnaire answered by the representatives of tourist and cultural institutions. In our research project following hypotheses were proven:

- There is no tourist package in Velenje that would include heritage of the Yugoslav era
- Heritage of the Yugoslav era is among main tourist potentials in Velenje
- Representatives of Velenje Municipality are supportive to theme package of Life during Yugoslav Era
- Theme package, well designed, promoted and traded, will in the course of time influence tourist inflow to Velenje

Despite some individual cases of Yugoslav era tourist packages, there is no specialized package which would link the key elements of the socialistic period in Velenje. Students of School Center Velenje are, in cooperation with local touristic-information center, the Velenje Museum and Gorenje Gostinstvo, suggesting to develop an original and interesting thematic tour package, a combination of guided and animated tour, which would complete and enlighten tourist offer in Velenje and mark the recognition of our young city. At the same time it would enable the possibilities of (self)employment to many young tourist guides and holiday representatives in our town.

ZAHVALA

Za nasvete ter za odgovore na naša raziskovalna vprašanja se zahvaljujemo ge. Urški Gaberšek, g. Alojzu Hudarinu, g. Vladu Verdniku g. Vinku Mihelaku, g. Petru Grozniku in g. Marku Pritržniku. Za pomoč pri izvedbi snemanja promocijskega spota poskusne izvedbe turističnega produkta se zahvaljujemo Mestni občini Velenje - TIC Velenje, Regionalnemu multimedijскому centru Kunigunda in Muzeju Velenje. Za nasvete in usmeritve pri izdelavi naloge se zahvaljujemo našim mentorjem g. Marku Gamsu, ge. Urški Gaberšek in ge. Janji Hren. Za pomoč in lektoriranje prevoda povzetka v angleški jezik se zahvaljujemo ge. mag. Bojani Urbanc. Za pomoč pri oblikovanju naloge se zahvaljujemo ge. Petri Ramšak. Za omogočitev tiskanja nalog in zgibank se zahvaljujemo vodstvu Šole za storitvene dejavnosti ŠC Velenje.

PRILOGE

PRILOGA 1

Zgibanka s programov doživetja obdobja SFRJ v Velenju

PRILOGA 2

CD in DVD s promocijskim spotom, ki je objavljen tudi na spletni strani www.youtube.com pod geslom »Doživetje socializma v Velenju«

PRILOGA 3: Program vodenega ogleda (Titovega) Velenja

Doživetje jugoslovanskega obdobja v Velenju

Sprejem potnikov na parkirišču pred Vilo Bianco v Velenju. Predstavitev poteka vodenja. Naši vodniki - animatorji vas bodo z zastavo SR Slovenije vodili po stopnicah do gradu.

Ogled zbirke Kako je nastajalo mesto. Sprejem med pionirje in simulacija učne ure samoupravljanja s temelji marksizma.

Pot skozi Staro Velenje. Ogled pekarnice iz obdobja SFRJ in spominske plošče padlim talcem. Pot ob reki Paki. Petje in prikaz tipične arhitekture iz obdobja mladosti vaših staršev (»Indijanski« blok). Animacija: ristanc. Nadaljevanje poti mimo okrepčevalnice Mladost. Odmor za okrepčilo in pijačo.

Na Titovem trgu se boste seznanili s sodobno zgodovino in arhitekturo mesta ter javnimi spomeniki. Ob spomeniku Nestlu Žganku z maketo Velenja zgodba o nastanku mesta. Partizanski pozdrav Titu, recitali in simulacija predaje kurirčkove torbice in štafete mladosti.

Ogled Kardeljevega trga s spomenikom Edvarda Kardelja. Animacija: gunitvist.

Pri tanku pod nekdanjim domom JLA: kitara in pesmi.

Ogled opuščene tržnice. Obrok v Restavraciji DK (Delavski klub).

Računajte na nas!

Več info:

velenje.ex@gmail.com

Facebook: VELENJE EX

VELENJE EX

VIRI IN LITERATURA

50 let Velenja. (2009). Velenje: Naš čas.

Absolute Tours. Dostopno: <http://absolutetours.com/tours/home/> (18. 11. 2011).

Art of Your Travel Agency. Dostopno: <http://www.artofyourtravel.com/index.php> (18. 11. 2011).

Bulgarian Tourist Board. Dostopno: <http://www.bulgariantouristboard.com/> (18. 11. 2011).

Crazy Guides. Dostopno: http://www.crazyguides.com/krakow_tours (18.11. 2011).

Dalmacija News. Neodvisni hrvatski portal. Dostopno:

http://www.dalmacijanews.com/Portals/0/images/2010/05/kumrovec_dan_2.jpg (23. 11. 2011).

DDR Museum. Dostopno: <http://www.ddr-museum.de/en/museum/> (5. 2. 2012).

Dnevi mladih in kulture (DMK). Dostopno: <http://dmk.si/> (23. 11. 2011).

Europeana. Dostopno 26. 11. 2011 na

<http://www.europeana.eu/portal/record/09402a/300530E8C468D5A4B9FC881762A1CDBC8677B029.html>

Festival Velenje. Dostopno: <http://www.festival-velenje.si/1940> (23. 11. 2011).

Goriški muzej. Dostopno 26. 11. 2011 na <http://www.goriskimuzej.si/stolp.html>

House of Terror Museum. Dostopno: http://www.terrorhaza.hu/en/museum/first_page.html (18. 11. 2011).

KLJAJIČ, D. (1999). Velenje po letu 1945. V D. Brišnik in T. Ravnikar, Velenje: razprave o zgodovini mesta in okolice (str. 358 – 413). Velenje: mestna občina.

Kozjansko.info. Dostopno:

<http://www.kozjansko.info/najbolj-brani-clanki/2080-obisk-kumrovca-ob-dnevu-mladosti-foto-in-video.html> (29. 11. 2011).

KRIŽNIČ, K. (2008). Javni spomeniki v Velenju. Velenje: Galerija.

Ljubljana In Your Pocket. (2010). Ljubljana: Iqubator.

Memento Park Budapest. Dostopno: <http://www.szoborpark.hu/index.php?Lang=en> (18. 11. 2011).

Mestna občina Velenje. Turizem Velenje. Dostopno 26. 11. 2011 na <http://www.velenje.si/e-razglednica?path=7739/1/3>

Mestna občina Velenje. Dostopno: <http://www.velenje.si/615?newsId=3019> (23. 11. 2011a).

Mestna občina Velenje. Dostopno: <http://www.velenje.si/615?newsId=2843> (23. 11. 2011b).

Mestna občina Velenje. Dostopno: <http://www.velenje.si/683> (23. 11. 2011c).

Mladina. Dostopno 26. 11. 2011 na
http://www.mladina.si/media/www/slike.old/clanki/200815/profil-marsal_tito_display.jpg

Mladinski center Velenje. Dostopno: <http://www.mc-velenje.si/> (23. 11. 2011).

Muzej Velenje. Dostopno: <http://www.muzej-velenje.si/> (23. 11. 2011).

Naš čas (22. 4. 2010). Velenje.

Nvision Travel. Dostopno: <http://bulgaria-communismtours.com/> (18. 11. 2011).

PALIN, M. (2008). Nova Evropa. Ljubljana: Modrijan.

POLES, R. (1999). Oris arhitekturnega razvoja Velenja – prek idealnega mesta do mesta priložnosti. V D. Brišnik in T. Ravnikar, Velenje: razprave o zgodovini mesta in okolice (str. 438 – 476). Velenje: mestna občina.

UP FTŠ Turistica. (2009). Strategija razvoja turizma Mestne občine Velenje 2009 – 2013. Portorož: Turistica.

Razvoj. Revija za predstavitev razvojnih projektov MO Velenje 2008 – 2012. (2008). Velenje: Mestna občina.

Slovenska turistična organizacija (STO). Dostopno 26. 11. 2011 na
http://www.slovenia.info/pictures%5Ccuisine%5C1%5C2010%5CTitovo_velenje_-_PUB_240731.jpg

Spomejniki. Uvoz izvoz. (2009). Velenje: Galerija

STASI – Macht und Banalität. Dostopno:
<http://www.runde-ecke-leipzig.de/cms/Startseite.76.0.html> (18. 11. 2011).

Titovo Velenje Pub. Promocijsko gradivo. (2009).

Travel Experience Ltd. Dostopno: <http://www.pragueexperience.com> (18. 11. 2011).

Turistično-informacijski in promocijski center (TIC) Velenje. Dostopno:
<http://www.velenje-tourism.si/232> (23. 11. 2011).

Turistično-informacijski in promocijski center (TIC) Velenje. Dostopno: <http://www.velenje-tourism.si/mesto> (23. 11. 2011a).

VELENJE Ustvarjalno mesto. Dostopno: <http://www.umv.si/index.html> (23. 11. 2011).

VELENJE Ustvarjalno mesto. Dostopno: http://www.umv.si/projekti_27.html. (26. 11. 2011a).

VELENJE Ustvarjalno mesto. Dostopno: http://www.umv.si/projekti_28.html (26. 11. 2011b).

VRBIČ V. (1999). Na prelomu tisočletja. V D. Brišnik in T. Ravnikar, Velenje: razprave o zgodovini mesta in okolice (str. 414 – 437). Velenje: mestna občina.

ŽGANK N. (1999). Spomini »rdečega kralja«. Ljubljana: Karantanija.